

Lijnwandeling 4: DH Wateringse Veld – Zoetermeer (30 km)

Langs de Noordrand van Midden-Delfland.

Start bij de tramhalte Den Haag Wateringse Veld Parijsplein. Via 't Woudt, Schipluiden en Den Hoorn naar Delft. Door de Delftse binnenstad en via de Delftse Hout langs de Dobbplas en door het Balijbos naar het station Zoetermeer.

Routebeschrijving

De routebeschrijving van de wandeling maakt gebruik van het wandelroutenetwerk Hof van Delfland. Waar de route daarvan afwijkt worden in deze routebeschrijving verdere details gegeven. Verstoringen in het netwerk? Meld ze bij: www.meldpuntroutes.nl
Scan de QR-code voor een export van de route in GPX-formaat.

Start: Bij de tramhalte Den Haag Wateringse Veld, Parijsplein: knp 9.

Knp 9: langs de Laan van Wateringse Veld, voorbij Londensingel RA, na 50m LA: Guido van Dethstraat. RD langs het water en onder het viaduct: knp 95. Naar knp 52, 45, 68, 66, 55, (67,) 86 (tijdens broedseizoen: zie routesuggestie: *). Na het viaduct LA naar knp 41 en via het Voddijkpad naar knp 47.

Knp 47: naar knp 79, 17, 61, 34, 68, 32, 97, via het onverharde pad: Tanthofkade NB: *geen honden toegestaan*. Naar knp 37, richting knp 98. Kruis de Reinier de Graafweg bij de stoplichten en vervolg de Tanthofkade. Aan het einde LA: knp 98. Naar knp 44 in Den Hoorn. Langs de Hoornsekade naar Delft: knp 82, 32, 62, 15, 43, 21 over de Schie naar knp 53.

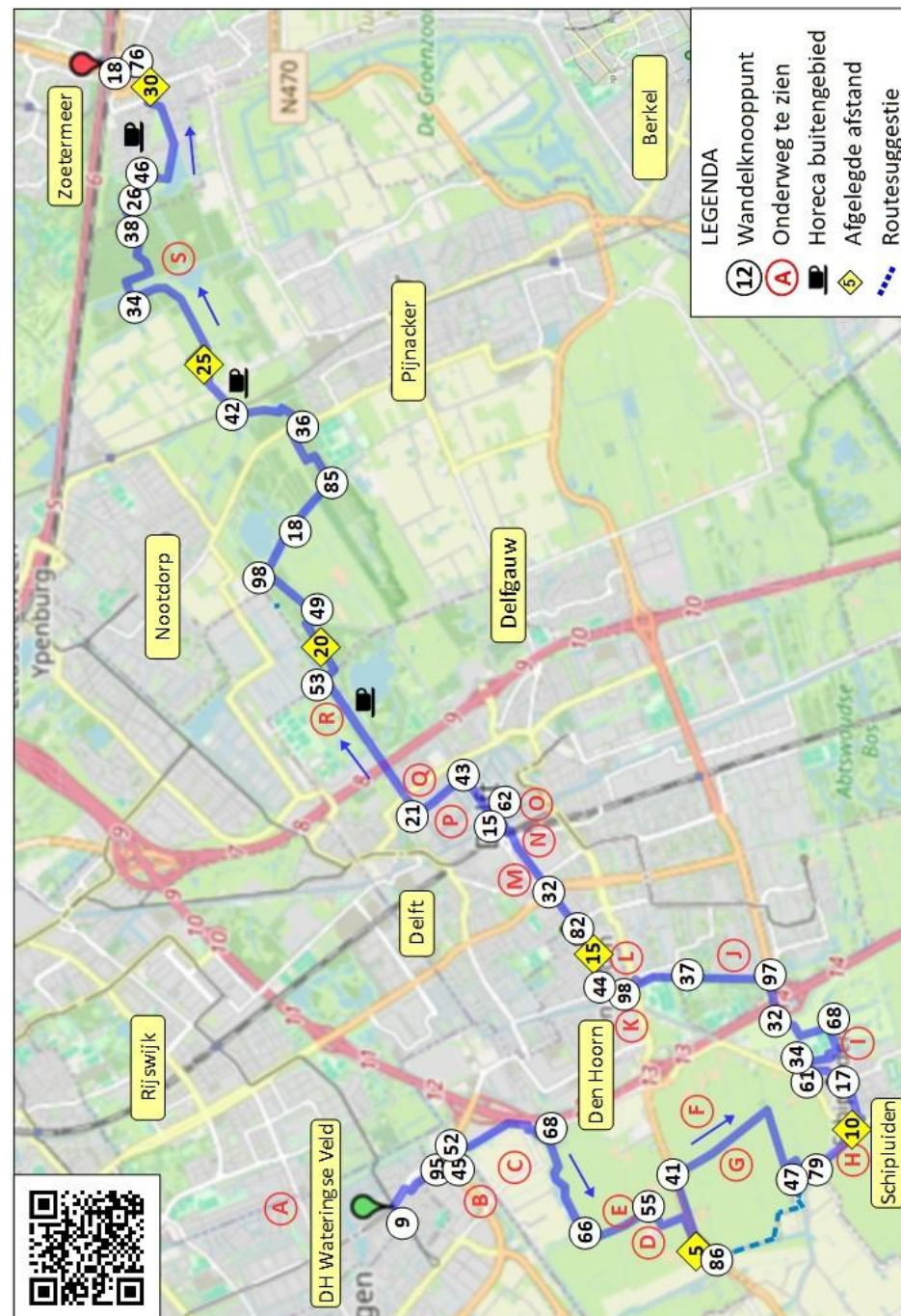
knp 53: naar knp 49, RA naar knp (84,)98, over het graspad naar knp 18, 85, richting knp 36. Vlak voor de kruising met de (drukke) Noordweg RA, de Noordweg oversteken. Vervolg het voetpad: knp 36, 42. Richting knp 34, voorbij de Balije Tuin 1^e voetpad RA. Bij de kruising met het fietspad RD door het klaphek Staatsbosbeheer: knp 34. Vervolgens RA naar knp 38, 26 en 46 bij de stadsboerderij Balijhoeve. Vervolg de route naar knp 76 en knp 18. *Het eindpunt is bereikt.*

Voor de bereikbaarheid met het openbaar vervoer van het begin- en eindpunt van de wandelroute wordt verwezen naar www.9292ov.nl

Routesuggestie

Deze is op de kaart aangegeven met een stippellijn.

*: **knp 86:** tijdens het broedseizoen is het Voddijkpad gesloten. Onder het viaduct RD, langs de Monsterse Wetering, naar knp 47. Vervolg de oorspronkelijke route: zie Routebeschrijving. Deze route is ca. 1 km korter.

Onderweg te zien

Midden-Delfland, het groene hart van de zuidwestelijke Randstad. Een kleinschalig oud cultuurlandschap met de kenmerken van het Hollandse landschap achter de duinen: laaggelegen (1 tot 3 m onder NAP) en lichtglooiend door de oude kreekkruggen en de natte veengebieden daartussen. De op de kreekkruggen gelegen boerderijen, de oude dorpskernen, de vele molens en gemalen, de kades en oude slotenpatronen tonen je steeds weer de eeuwenoude historie van dit gebied. Een groene oase met een rijke natuur en weidse vergezichten te midden van het grootschalige stedelijke en industriële geweld. De locatie van onderstaande bezienswaardigheden is gemarkeerd op de routekaart. De rode volgletter wordt hierbij gebruikt als referentie.

Wateringse Veld - kunstwerk

waterpartijen en overvloedig groen omgeven de buurten die qua indeling en architectuur sterk verschillen. De folly op de Laan van Wateringse Veld, geheel van natuursteen, markeert het Hoge en Lage Veld - een hoogteverschil van drie meter. In het westen stond de glastuinbouw, in het oosten lagen de nattere weilanden.

gaat. Het water was ook de harde grens tussen een aantal ambachten, oude bestuurlijke eenheden. De aanduiding 'Zweth' (grens) duidt hierop.

Op 13 oktober 2013 werd het overtollige water uit de Zweth ingelaten in de waterberging om het boezemstelsel te ontlasten

A. Wateringse Veld

Het Wateringse Veld moest een echte Haagse stadswijk worden met het karakter van een tuinstad. Met acht verschillende buurten, verdeeld door het natuurlijke hoogteverschil in het Lage Veld en het Hoge Veld. Elke buurt vormt een eenheid: heterogene buurten in de homogene wijk. Lange lanen, veel waterpartijen en overvloedig groen omgeven de buurten die qua indeling en architectuur sterk verschillen.

B. (Kromme) Zweth

De Zweth, deels een natuurlijk riviertje en deels gegraven, is onderdeel van de boezem van Delfland die dient om overtollig water af te voeren. De Kromme Zweth nabij de Wollebrand en de Zeven Gaten bewijst dat het hier om een stukje natuurlijk water gaat.

C. Calamiteitenberging Woudse Polder

De calamiteitenberging Woudse Polder is een 'droge berging', wat inhoudt dat alleen bij overtollig water in de boezem van Delfland, water in de berging zal worden ingelaten. Dat betekent dat de weilanden buiten deze periodes gewoon kunnen worden gebruikt door vee en vogels. Ook is het slotenpatroon grotendeels gehandhaafd. De loop van de hoge dijk dwars door de polder is aangepast om de belangrijke archeologische vindplaatsen buiten de berging te

houden. De hoogte van deze dijk is lager gehouden dan eerst de bedoeling was, hetgeen de bergingscapaciteit terugbrengt naar 500.000 m³. Door deze verlaging blijven de fraaie zichtlijnen vanaf 't Woudt en vanaf het water de Zweth gehandhaafd.

Kerk 't Woudt

D. Kerk 't Woudt

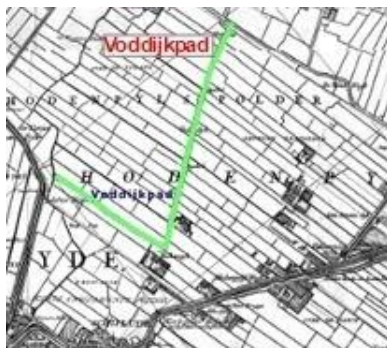
Aan de achterzijde (oostgevel) is uit het metselwerk af te leiden dat hier nog een stuk aan gezeten heeft: het koor. Dit werd gesloopt in de zomer van 1831. In oppervlakte en hoogte was dit deel van de kerk net zo groot als het koor van de oude dorpskerk in Schipluiden. Het verhoogde koor werd gebruikt als laatste rustplaats van de bewoners uit de omgeving van 't Woudt. Het betrof hier vooral leden van rijke boerengeslachten. Overledenen met een eenvoudige afkomst werden in huurgraven in het schip van de kerk of rond de kerk begraven. In 1829 bepaalden de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland dat er geen doden meer in de kerken begraven mochten worden. De gemeenteraad van Hof van Delft, waartoe 't Woudt tot 1921 behoorde, bepaalde dat het dak en de muren van het koor afgebroken moesten worden.

Het schip van de kerk werd aan de oostzijde door een nieuwe muur dichtgezet. Op de plaats van het koor ontstond op deze wijze een 'Burgerlijke Begraafplaats'. In het begin van de jaren '80 van de vorige eeuw zijn de funderingen van het koor uitgegraven om ruimte te maken voor nieuwe graven. Goed te zien is dat de kerk op een terp staat. De belangrijkste reden van deze ophoging was, dat de doden niet in aanraking kwamen met het grondwater. Het bovenste deel van de toren (vanaf de galmgaten) en het schip van de kerk dateren uit ca 1500. In die tijd is de huidige kerk om de toren heen gebouwd. Het eerste kerkje stond achter de toren. Het bezat de breedte van de toren en was lager dan het tegenwoordige gebouw. Het oudste kerkje van 't Woudt dateerde uit het derde kwart van de 13e eeuw. Voor de bouw werden kloostermoppen gebruikt, grote stenen van tenminste 30 x 15 x 7,5 cm, die te zien zijn van de torenvoet tot de onderkant van de galmgaten. In de toren hangt een bijzondere luidklok, tevens slagklok van het uurwerk. 't Woudt was vroeger een belangrijke boter- en kaasproducent. Al in de 13e eeuw kwam de Woudtse boter aan het grafelijke hof in Den Haag. Later vonden ook de kazen uit het poldergebied Woudt-Harnasch gretig aftrek in Holland en daarbuiten. Vaak vond de handel plaats via de boter- en kaasmarkt in Delft. De kwaliteit van deze zuivelproducten werd door de stad Delft streng bewaakt. De boter uit de streek mocht niet vermengd worden met boter van elders.

E. Klaas Engelbrechtspolder

Vermoedelijk vernoemd naar een schout van het ambacht Maasland, waaronder Schipluiden tot 1570 viel. Het meest kenmerkende van de polder is de openheid naar alle zijden. De oudste sloten in deze polder dateren uit de 12e eeuw.

Kaart van Kruikius 1712, met het Voddijkpad

F. Voddijk

Eeuwenlang was deze dijk het verbindingspad tussen de kern van Schipluiden en 't Woudt. Op een kaart van Kruikius uit 1712 is de Voddijk al heel duidelijk aangegeven als een pad dat loopt van de kerk van Schipluiden naar de kerk van 't Woudt. Het pad werd tot 1925 gebruikt door kerkgangers, marskramers en ambachtslieden en nog tot 1945 als wandelpad. De bruggetjes werden daarna niet meer onderhouden en het pad kon niet meer gebruikt worden. Dankzij de reconstructie in 2005 is het nu weer mogelijk te wandelen over een eeuwenoud verbindingspad met koeien en schapen als publiek. De waterstaatkundige betekenis van deze zeer oude dijk is onbekend, misschien vormde deze de westelijke bedijking van het stroomgebied.

Boerderij In 't Rietveld, gezien vanaf de overkant van de Zijde

Verscholen langs de Zijde, nabij molen Korpershoek, ligt de monumentale boerderij Korpershoek aan de zuidzijde van Schipluiden. Het is een van de oudste monumenten van Schipluiden. Rond 1600 werd de boerderij gebouwd op een kleirug nadat de Spanjaarden uit de Nederlanden waren vertrokken. De fraaie oprijlaan leidt naar het erf van de boerderij met de oorspronkelijke naam: 'Rietlanden'. De naam is later veranderd in 'Korpershoek' dat verwijst naar de paaipaats van karpers, tegenwoordig heet de boerderij: 'In 't Rietveld'. Het vijfhoekig stenen gebouwtje dat met riet is bedekt is de karmolen. Hierin liep vroeger een paard om de karnton aan te drijven die binnen in het boenhok stond

H. Schipluiden

Al in een oorkonde uit 1083 komt de naam Scipleda voor. Scip is schip, lede of liede betekent waterloop. Tot ver in de 20e eeuw bestond het dorp Schipluiden eigenlijk uit maar twee straten: de Dorpsstraat, langs het water de Gaag en daar dwars op over de Valbrug, de Keenenburgweg richting heerlijkheid

Zouteveen. Geleidelijk aan heeft Schipluiden haar huidige vorm gekregen met een reeks woningbouwprojecten die met tussenpozen zijn uitgevoerd. Schipluiden is de eerste Cittaslow gemeente in Nederland, lees meer op: <https://www.cittaslow-nederland.nl/>

De gasoliepomp

Tegenover café De Vergulde Valk staat een oude gasoliepomp, tegenwoordig een gemeentelijk (industrieel) monument. Na de Tweede Wereldoorlog konden hier de talrijke passerende groenteschuiten tanken. Na het grotendeels verdwijnen van de vrachtaart kwamen alleen nog de boeren met hun tractor voor de (goedkope) brandstof. In de jaren '70 van de vorige eeuw is de pomp afgedankt nadat bleek dat er door lekkage liters water in zaten. In 1985 is deze pomp gerestaureerd.

Oude ansichtkaart met Paardenbrug

Paardenbrug

Tot de jaren '50 van de vorige eeuw lagen er vooral in de weekenden veel schepen aan de kade; op de andere dagen waren ze veelal met vracht onderweg. De fotograaf heeft de foto, uit het begin van de 20e eeuw, dus op een doordeweekse dag gemaakt: het was dan meestal stil in de kern van het dorp. De paarden wisselden via deze brug van oever op hun weg naar Vlaardingen en Maassluis. De Paardenbrug is een aantal jaren geleden iets opgehoogd, maar kan nog altijd door paarden worden gebruikt. Houten latjes zorgen voor extra grip.

Roelant Roghman ca 1650

Kasteel Keenenburg

Achter het voormalige restaurant Indigo liggen enkele overblijfselen van kasteel Keenenburg, ooit de trotse burcht uit de 15e eeuw, in de loop der eeuwen bewoond door diverse vooraanstaande personen die een rol speelden in de Hollandse politiek. Otto van Egmond heer van de Keenenburg, is in de

16e eeuw één van de belangrijkste ridders van Holland geweest. Hij was van 1544 tot 1586 lid van de Staten van Holland. Het kasteel is gesloopt in 1798. Tussen 1966 en 1990 is bij opgravingen veel materiaal afkomstig van het kasteel gevonden. Dit is nu tentoongesteld in het Museum Het Tramstation.

Museum Het Tramstation

Het tramstation is in 1912 in gebruik genomen door de Westlandsche Stoomtramweg Maatschappij (WSM). De WSM werd vanaf 1881 uitgebreid en aangesloten op het spoornet, waardoor de afzet van tuinbouwproducten sterk werd verbeterd. Het station in Schipluiden is gebouwd in een eclectische stijl met elementen uit de chaletstijl en Art Nouveau. Het interieur van het tramstation is nog geheel intact met als pronkstuk de Jugendstil-wachtkamer. Het pand is een jong rijksmonument.

Dorpskerk

De geschiedenis van de Dorpskerk (Hervormde kerk) gaat terug tot de Middeleeuwen. De parochie Schipluiden wordt voor het eerst genoemd op 12 mei 1294. Hieronder vielen ook de ambachten Dorp, Hordenpijl en St. Maartensregt. De kerk is een voorbeeld

van de zgn. "boerengotiek". De afwisseling in kleur, vorm en materiaal en de gotische ramen zorgen voor een bescheiden en sfeervol aanzicht. De onderbouw van het koor bestaat uit kloostermoppen die wellicht van de oudste kerk afkomstig zijn. Aan het baksteenformaat van het schip en de bovenbouw is duidelijk te zien dat omstreeks 1500 de kerk is vergroot. Het restant van de oude en veel hogere toren is nu ingesloten door de huidige toren.

Op 28 augustus 1616 werden de kerk, pastorie en schoolhuis grotendeels door brand verwoest. De herbouw/restauratie was vóór 1622 klaar. In de periode 1956-1958 vond een grote restauratie plaats. De grafkelder van het Huis Keenenburg bevindt zich in de kerk. Zichtbaar is o.a. de grafsteen van Otto van Egmond (heer van Keenenburg) en zijn vrouw Agnes Croesing.

Gemeentehuis Schipluiden

Het nieuwe gemeentehuis van Midden-Delfland staat aan de rand van Schipluiden. Dit integraal duurzaam ontworpen gemeentehuis is CO₂-neutraal. Het gebouw ligt aan één zijde tegen een veendijk aan. De kap is het beeldmerk van het gebouw: de zacht gevouwen rieten dakconstructie, waarmee ook de karakteristieke boerderijen in het weidelandschap zijn bedekt, is gedrapeerd over de schijfvormige gebouwdelen.

De gevels contrasteren met het dak door hun hoge mate van transparantie. Ter plaatse van de Raadzaal wordt de dakvorm om het volume teruggevouwen en wordt met het dakoverstek het uitzicht over het weidelandschap 'ingelijst'. Het gebouw drukt de kernwaarden van de gemeente uit: kwaliteit van leven en een groen en recreatief karakter.

Ontmoeting met koeien op de Tanthofkade

I. Tanthofkade

De Tanthofkade is een eeuwenoude ontginningskade aan het eind van het Hof van Delft. Hij funktioneerde als eerste zeewering voordat de Maasdijk werd aangelegd en was een landscheiding tussen de Oost- en Westambachten van Delfland (het Oost- en het Westland). Het was lang een kerkepad, waarlangs de bewoners ter kerke gingen in Den Hoorn.

Het hele traject valt al eeuwenlang onder het recht van overpad en mag door wandelaars gebruikt worden. De herkomst van de naam is nog steeds een mysterie. Tot nu toe zijn er twee verklaringen gegeven. De eerste verklaring is dat Tanthof een afleiding is van "anthoof" van het Latijnse anti = tegen. Ant is in de Nederlandse taal alleen bewaard gebleven in antwoord en anthoof, waarbij anthoof "waterkering" zou betekenen in de zin van een "hoofd bedoeld om het water tegen te houden" (dijk of kade). Een tweede verklaring komt van de historisch geograaf Beekman in 1938. "Anthoof" is een samensmelting van "aan het hoofd": het is het hoofdeinde van de percelen. Dat is de plaats waar de ploeg keert en waar naderhand een kade is gelegd. Tanthofkade zou dan betekenen "de kade gelegen aan 't hoofd-einde".

J. Den Hoorn

Den Hoorn is van oudsher een agrarisch dorp met veelal familiebedrijven met een bescheiden kascomplex. Diverse ontwikkelingen, onder andere schaalvergroting in de bedrijfstak en verslechterende marktomstandigheden, zorgden er medio 2002 voor dat circa 75% van de tuinbouwondernemers hun bedrijf gezamenlijk ter verkoop aanboden ter ontwikke-

ling van woningbouw en industrie. De aanleiding voor deze clustering was de bouw van de regionale rioolzuiveringsinstallatie Delfluent in dit gebied. Sindsdien zijn hier, langs de A4, een aantal grote logistieke centra verrezen.

Voormalige oliemolen Mercurius rond 1900

K. (Voormalige) Oliemolen Mercurius (1874)

Nu nog te zien is het restant van wellicht de grootste oliemolen van Nederland. De oorspronkelijke molen is gebouwd in 1829. De molen maakte olie uit lijnzaad en rapzaad met behulp van stampers, persers en walsen. In 1874 werd er naast de windmolen een stoomolieslagerij bijgebouwd. Wanneer de windmolen zijn functie heeft verloren en is afgebroken is niet bekend, maar waarschijnlijk wel vóór 1900. Het restant van de molen is getransformeerd tot Thomashuis, een woonvoorziening voor mensen met een verstandelijke beperking.

Waterslootsepoort en Bolwerk, 1675

deed in 1903 nog dienst bij de doorbraak in de Kethelpolder. Op een afbeelding uit 1929 is het schoftgebint te zien. Hiertussen werden de balken neergelaten.

L. Buitenwatersloot

Men neemt aan dat de Buitenwatersloot in de 11e of 12e eeuw gegraven is ten behoeve van de afwatering. Oorspronkelijk waren Binnen- en Buitenwatersloot één geheel. Door de aanleg van de stadsvest in 1355 kwam één gedeelte van de Watersloot binnen en het andere deel buiten de stad te liggen en was er sprake van resp. Binnen- en Buitenwatersloot. In de stadsmuur lag de Waterslootse Poort. Ter hoogte van nr. 32 was een noodsluisje geconstrueerd. Het is nu nog te zien aan de uitstulpingen van de walkant en de groeven die zich daar in het metselwerk bevinden, waarin destijds de balken konden worden neergelaten. Het diende als een watervloedkering. Deze

Sloop spoorviaduct zomer 2013

M. (Verdwenen) Spoorviaduct, nu Spoortunnel

Je ziet het niet meer, maar hier lag tussen 1965 en 2015 het spoorviaduct voor de treinverbinding Den Haag-Rotterdam. Na de aanleg van de tunnel en de sloop van het viaduct is hier het voormalig Bolwerk teruggebracht. Twee stukken van de pijlers zijn behouden als een herinnering aan het spoorviaduct, zie ook de twee informatieborden.

Van het nieuwe station (2015) is het bovengrondse gedeelte ontworpen door Mecanoo Architecten uit Delft. Het ondergrondse deel is ontworpen door het Amsterdamse bureau Benthem Crouwel. Het meergelaags station heeft een hal met een gewelfd plafond met lamellen waarop een stadsplattegrond van Delft uit 1877 is afgebeeld. De kolommen en muren van de stationshal zijn bekleed met gebroken tegels in een hedendaagse variant op Delfts blauw. Tussen stationshal en de perrons van de spoortunnel (tweede laag onder de grond) bevindt zich de fietsenstalling. Het station is geïntegreerd met het stadskantoor. Het oude station (uit 1885, architect Christiaan Posthumus Meyjes sr.) heeft een nieuwe bestemming gekregen als restaurant.

N. Station en stadskantoor

Oude Kerk, rechts de noorderkruisbeuk

De kerk stond aan het water de 'Delf'. De gracht werd deels gedempt en de toren werd gebouwd (1325-1350). Dat bleek op niet zo'n goede ondergrond: al tijdens de bouw begon de toren te verzakken. Tijdens de bouw werd er 'recht' weer verder gebouwd. In de toren is de knik goed te zien. De laatste ingrijpende verbouwing onderging de kerk aan het begin van de 16e eeuw. Het plan was de bakstenen basiliek te vervolmaken tot een kruisbasiliek in natuursteen. Verder dan de noorderkruisbeuk is het niet gekomen. De stadsbrand van Delft in 1536 en de beeldenstormen in 1566 en 1573 gooiden flink roet in het eten.

O. Oude Kerk

De bebouwde kom van Delft wordt over een lengte van 5,7 km doorsneden door het Rijn-Schiekanaal (ook wel Schiekanaal genoemd) en de Delftse Schie. Tot rond 1894 verliep alle scheepvaart langs de westkant van het centrum, maar toen besloot de provincie om het kanaal om te leggen langs de zuid- en oostelijke kanten langs de oude vestinggracht. De bestaande bruggen werden vervangen door ophaalbruggen en het kanaal werd uitgediept. Het oude kanaal werd grotendeels gedempt en draagt nu de naam Phoenixstraat.

P. Schiekanaal

Het Rieten Dak

door brandstichting. Het huidige gebouw stamt uit 1994.

Q. Tweemolentjesvaart / Het Rieten Dak

Het Rieten Dak herinnert aan de oude molen die sinds 1648 op de huidige locatie langs de Tweemolentjesvaart heeft gestaan. In 1892 werd de molen buiten gebruik gesteld. In 1936 werd besloten om de inmiddels vervallen molen als theeschenkerij in te richten: Het Zinken Dak. Later kwam er een rieten dak op de uitspanning en de naam veranderde mee. Op 18 april 1973 vond de heropening plaats. Het Rieten Dak werd in 1989 zo goed als verwoest

aanleg Floriade

R. Floriadebos Zoetermeer

De Floriade 1992 trok 3,2 miljoen toeschouwers. Daarvan kwamen er ongeveer 1 miljoen uit het buitenland. Toen de tentoonstelling voorbij was, is het noordelijk deel ingericht als woonwijk. Het zuidelijk en westelijk deel bleven groen (50 % van het Floriaderrein). Dat werden het huidige Florapark en het Zoetermeerse deel van het Balijbos. Dankzij de afstemming van het ontwerp van de Floriade op het stedenbouwkundige ontwerp voor de toekomstige wijk Rokkeveen, konden na afloop delen van de Floriade behouden blijven voor gebruik in de wijk. De

bomen aan de Woudlaan zijn daarvan een mooi voorbeeld.

Bronvermelding

Deze wandelroute maakt deel uit van een serie van 15 lange afstandsroutes, voor het eerst gepubliceerd in de periode 2015-2020. De serie is gemaakt door Jos van der Heide van de werkgroep Paden van de Midden Delfland Vereniging in samenwerking met de vereniging Te Voet. In 2024 zijn de routes geactualiseerd. Bij deze bewerking is tevens dankbaar gebruik gemaakt van:

- artikelen uit de Jaarboeken van de Historische Vereniging Oud-Schipluiden en informatie op de website www.middendelfland.net.
- publicaties van Midden-Delfland is Mensenwerk: <https://www.mdmw.nl/>